

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
Rotel 060301

DOM
2018-10-17
Stockholm

Mål nr
M 10718-17

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Nacka tingsrätts, mark- och miljödomstolen, mellandom 2017-10-30 i mål nr M 4091-16, M 4386-16 och M 4475-16, se bilaga A

PARTER

Klagande

1. Dalarnas Försäkringsbolag, 583201-4905

Box 3

791 21 Falun

2. Dina Försäkringar Mälardalen AB, 516406-0476

Torggatan 9

722 15 Västerås

3. Dina Försäkringar Västra Hälsingland Dalarna, 586500-5135

Box 303

821 24 Bollnäs

4. Folksam ömsesidig sakförsäkring, 502006-1619

Bohusgatan 14

106 60 Stockholm

5. Länsförsäkringar Bergslagen ömsesidigt, 578000-9956

Box 1046

721 26 Västerås

6. Tre Kronor Försäkring AB, 516406-0369

106 60 Stockholm

Ombud för 1-6: Advokaterna J S och K P

Motpart

Stora Enso Skog Aktiebolag, 556009-5589

791 80 Falun

Ombud: Advokat O F

Dok.Id 1442123

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50 E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00–16:30

SAKEN
Skadestånd enligt miljöbalken

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Mark- och miljööverdomstolen fastställer mark- och miljödomstolens mellandom.

Det åligger mark- och miljödomstolen att efter målets återupptagande pröva frågan om skyldighet för part att utge ersättning för motparts rättegångskostnad i Mark- och miljööverdomstolen.

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Dalarnas Försäkringsbolag, Länsförsäkringar Bergslagen ömsesidigt, Dina Försäkringar Mälardalen AB, Dina Försäkringar Västra Hälsingland Dalarna, Folksam ömsesidig sakförsäkring och Tre Kronor Försäkring AB

(Försäkringsbolagen) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen, med ändring av mark- och miljödomstolens mellandom, ska förklara att brand genom gnistbildning vid markberedning i aktuellt fall ska anses utgöra en sådan annan liknande störning som avses i 32 kap. 3 § första stycket 8 miljöbalken. Försäkringsbolagen har även yrkat ersättning för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen.

Stora Enso Skog AB har motsatt sig ändring av mark- och miljödomstolens dom.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL*Utredningen i Mark- och miljööverdomstolen*

Den bevisning som åberopades i mark- och miljödomstolen har åberopats även här. Vittnesförhören har lagts fram genom uppspelning av de ljud- och bildfiler som spelades in vid huvudförhandlingen i mark- och miljödomstolen.

Som ny bevisning har Försäkringsbolagen åberopat RISE rapport 2018:35 ”Skogsbränder orsakade av skogsmaskiner”. På Försäkringsbolagens begäran har det även hållits tilläggsförhör med JS.

Parterna har i Mark- och miljööverdomstolen utvecklat sin respektive talan på i allt väsentligt samma sätt som i mark- och miljödomstolen. Försäkringsbolagen har särskilt anfört att gnistbildning vid markberedning är ett allmänt känt problem och således en påräknelig följd av markberedningen. I det sammanhanget har Försäkringsbolagen hänvisat till rättsfallen NJA 1996 s. 634 och 2007 s. 663.

Mark- och miljööverdomstolens bedömning

Enligt den i Mark- och miljööverdomstolen åberopade RISE-rapporten, som presenterar en kartläggning av skogsbränder i Sverige orsakade av skogsmaskiner under tiden 1998 till 2015, kan antalet antändningar från skogsmaskiner uppskattas till i genomsnitt minst 405 per år, av vilka drygt 34 leder till att räddningstjänsten rycker ut. Även om rapporten ger visst stöd för att antalet bränder som orsakats av skogsmaskiner kan vara något högre än som antagits i den utredning som presenterades i mark- och miljödomstolens föranleder den inte någon annan slutsats än den som mark- och miljödomstolen har redovisat i sin dom, nämligen att det inte är särskilt vanligt att gnistbildning vid markberedning orsakar bränder som sprider sig utanför verksamhetsområdet.

Den omständigheten att gnistbildning kan anses vara en påräknelig följd av markberedning i skogsbruk, föranleder inte i sig någon annan bedömning än den mark- och miljödomstolen gjort. Mark- och miljööverdomstolen instämmer i övrigt i mark- och miljödomstolens skäl, varför överklagandet ska avslås.

Frågan om ersättning för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen bör prövas av mark- och miljödomstolen i samband med målet efter dess återupptagande.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast den 2018-11-14

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Lars Borg, Fredrik Ludwigs och Ralf Järtelius, referent, samt tf. hovrättsassessorn Kristina Dreijer.

NACKA TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

MELLANDOM
2017-10-30
meddelad i
Nacka strand

Mål nr M 4091-16,
M 4386-16 och M 4475-16

Kärande

1. Dalarnas Försäkringsbolag, 583201-4905 (M 4091-16)
Box 3
791 21 Falun

2. Länsförsäkringar Bergslagen ömsesidigt, 578000-9956 (M 4091-16)
Box 1046
721 26 Västerås

3. Dina Försäkringar Mälardalen AB, 516406-0476 (M 4386-16)
Torggatan 9
722 15 Västerås

4. Dina Försäkringar Västra Hälsingland Dalarna, 586500-5135 (M 4386-16)
Box 303
821 24 Bollnäs

5. Folksam ömsesidig sakförsäkring, 502006-1619 (M 4475-16)
106 60 Stockholm

6. Tre Kronor Försäkring AB, 516406-0369 (M 4475-16)
106 60 Stockholm

Ombud för 1-6 (nedan gemensamt
Försäkringsbolagen): Advokaterna JS och KP

Svarande

Stora Enso Skog Aktiebolag, 556009-5589 (nedan Stora Enso)
791 80 Falun

Ombud: Advokaten OF biträdd av jur. kand. ALoch EB

SAKEN

Skadestånd enligt miljöbalken

Dok.Id 512113

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1104 131 26 Nacka strand	Augustendalsvägen 20	08-561 656 30 E-post: mmd.nacka.avdelning3@dom.se www.nackatingsratt.domstol.se	08-561 657 99	måndag – fredag 08:00–16:30

DOMSLUT

1. Tingsrätten förklarar att brand genom gnistbildning vid markberedning i aktuellt fall inte kan anses utgöra en sådan annan liknande störning som avses i 32 kap. 3 § första stycket 8 miljöbalken.

2. Tingsrätten vilandeförklarar målet i övrigt i avvaktan på att mellandomen vinner laga kraft.

BAKGRUND OCH MÅLETS HANDLÄGGNING

Den 31 juli 2014 utbröt en skogsbrand i Surahammars kommun, Västmanlands län. Branden kom att bli mycket omfattande och ledde bl.a. till stora egendomsskador, förmögenhetsskador och personskador. Fastigheten där branden uppkom ägdes vid tidpunkten av Bergvik Skog Väst AB (Bergvik Väst). Bergvik Väst hade genom förvaltningsavtal uppdragit åt sitt moderbolag, Bergvik Skog AB (Bergvik), att förvalta fastigheten och därvid tillhandahålla eller upphandla skogstjänster på fastigheten. Enligt ett avtal mellan Bergvik och Stora Enso skulle det senare bolaget utföra vissa skogstjänster på Bergvik Västs fastigheter. Stora Enso anlitate i syfte att utföra markberedning på i målet aktuellt hygge en underentreprenör, MB Skog Edsbyn AB (MB Skog). Avtalet mellan Stora Enso och MB Skog gällde för perioden den 1 april 2014–31 mars 2015. Utförandetiden för markberedningsarbetena var satt till perioden maj–augusti 2014. Den 30–31 juli 2014 utförde MB Skog markberedning på det i målet aktuella hygget. Arbetena avbröts genom den uppkomna branden.

Försäkringsbolagen har väckt talan mot Stora Enso vid mark- och miljödomstolen med anledning av de ersättningar som Försäkringsbolagen har betalat ut till skadelidande försäkringstagare. Försäkringsbolagen har därvid yrkat att Stora Enso ska förpliktas att till dem betala sammanlagt 296 526 225 kr jämte ränta och rättegångskostnader. Stora Enso har bestritt respektive försäkringsbolags talan i dess helhet och för egen del yrkat ersättning för rättegångskostnader.

Frågorna i målet är i vilken utsträckning gnistbildning som kan medföra brand uppkommer vid markberedning under i målet angivna förhållanden och om brand uppkommen på detta sätt kan medföra skadeståndsansvar enligt 32 kap. miljöbalken. Om sådant skadeståndsansvar kan föreligga har domstolen också bl.a. att bedöma brandorsaken, skadornas storlek och frågorna om adekvans mellan brandorsaken och uppkomna skador samt eventuella konkurrerande skadeorsaker.

Mark- och miljödomstolen beslutade den 3 februari 2017 att frågan om Stora Enso kan hållas ansvarigt för de skador som görs gällande med stöd av 32 kap. miljöbalken ska prövas genom mellandom. Prövningen ska avse följande frågeställning: Är brand genom gnistbildning vid markberedning i aktuellt fall en sådan ”annan liknande störning” som avses i 32 kap. 3 § första stycket 8 miljöbalken?

Domstolen har den 19-21 september 2017 hållit särskild huvudförhandling i mellandomsfrågan utan att förberedelsen av målet i övrigt har avslutats. Vid den särskilda huvudförhandlingen har syn hållits på den plats där branden bröt ut. Med hänsyn till målets beskaffenhet har i rätten ingått ytterligare en lagfaren domare istället för en särskild ledamot, varför rätten vid prövningen bestått av två lagfarna domare, ett tekniskt råd och en särskild ledamot.

YRKANDEN OCH INSTÄLLNING I MELLANDOMSFRÅGAN

Försäkringsbolagen har yrkat att mark- och miljödomstolen ska förklara att brand genom gnistbildning vid markberedning i aktuellt fall är en sådan annan liknande störning som avses i 32 kap. 3 § första stycket 8 miljöbalken.

Stora Enso har bestritt Försäkringsbolagens yrkande och hemställt att mark- och miljödomstolen ska lämna yrkandet utan bifall.

GRUNDER OCH UTVECKLING AV TALAN I MELLANDOMSFRÅGAN

Försäkringsbolagen

Försäkringsbolagen har anfört i huvudsak följande till grund för talan i denna del.

Grund för Stora Ensos skadeståndsskyldighet

Skogsbranden har orsakats av Stora Enso som brukat fastigheten i sin näringsverksamhet. Med verksamhet avses i detta fall markberedning på aktuell fastighet.

Skadorna har uppstått genom en störning (immission) i form av brand genom gnistbildning vid markberedningen. Branden, som således är en del av immissionen, har spridit sig till omkringliggande fastigheter och orsakat skada. Stora Enso är till följd härav skyldigt att såsom miljöskada ersätta de skadelidande för de skador som orsakats av branden.

Gnistbildning vid markberedning och förhållandena på platsen

Branden orsakades av en markberedare vilken slog upp gnistor som snabbt spred sig och antände den torra marken. Markberedaren ägdes och kördes av MB Skog på uppdrag av Stora Enso. När branden bröt ut var det extremt torrt i marken i det aktuella området. I Surahammars kommun rådde eldningsförbud från och med den 22 juli 2014. Under juli månad 2014 lämnade SMHI dessutom löpande brandriskvarningar innebärande att faran för skogsbränder bedömdes som stor, mycket stor samt i vissa fall extremt stor. Risken för skogsbrand var således mycket hög i det aktuella området.

Vid all markberedning förekommer med viss regelbundenhet gnistbildning. Gnistor kan uppstå i huvudsak på tre sätt; från de tallrikar som river upp jorden, från banden i metall på maskinens hjul och från bukplåten på maskinen vilken skyddar maskinens underrede. Vid markberedning i torr mark finns det stor risk för att de uppkomna gnistorna antänder den tillgängliga eller angränsande vegetationen. Med anledning av gnistbildningen är markberedning därför en vanlig orsak till skogsbränder. Risken för att brand ska uppstå vid markberedning ökar kraftigt när marken är stenig, då detta ökar förekomsten av gnistbildning. På den aktuella platsen, där markberedningen utfördes, är det tillräckligt stenigt. Vidare var det aktuella kalhygget mycket uttorkat på grund av den extrema väderleken i juli 2014. Kalhyggen är generellt sett torrare än andra platser i skogen eftersom de exponeras direkt av solljus. Förekomsten av gnistbildning samt den höga brandrisken vid markberedning i torr och stenig mark är välkända fakta. Det finns därför bl.a. krav

på att markberedare alltid ska medföra viss släckningsutrustning. På den aktuella markberedaren fanns drygt 100 liter vatten samt ca tio brandsläckare av olika slag. Markberedningen kan också kringgärdas av andra försiktighetsåtgärder såsom att anlita brandvakt.

Kan brand genom gnistbildning vid markberedning föranleda ansvar för miljöskada?

Branden orsakades således av gnistor från markberedaren vilka fattade eld i den torra marken. Markberedning genererar regelbundet gnistor med viss frekvens. Brand genom gnistbildning utgör därför en störning i miljöbalkens mening. Enligt 32 kap. 3 § miljöbalken ska skadestånd betalas för skador som uppkommit genom ett antal uppräknade störningar. Punkten 8, som avser annan liknande störning, är en allmän bestämmelse som är öppet formulerad. I förarbetena till bestämmelsen har punkten antagits kunna få förhållandevis långtgående implikationer. I aktuell proposition uttalas att ”gnistor, hetta, köld, starkt ljussken och liknande” kan utgöra störningar. Propositionen indikerar således att punkten 8 har ett långtgående tillämpningsområde.

Enligt huvudregeln antas visserligen brand som sprider sig från en fastighet till en annan falla utanför detta tillämpningsområde. När det gäller brand orsakad av gnistbildning kan detta dock omfattas av regelverket. I Högsta domstolens avgörande NJA 2007 s. 663 konstaterades att en brand som sprider sig från en fastighet till en annan traditionellt sett inte ansetts föranleda skadeståndsansvar enligt reglerna för immissioner, om inte branden uppkommit genom varaktig gnistbildning exempelvis från en industri. Härmed kan utläsas att bränder som uppkommer genom varaktig gnistbildning omfattas av skadeståndsansvaret i miljöbalken. Vidare kan det konstateras att en verksamhet som regelbundet genererar gnistor utgör en störning i miljöbalkens mening.

Miljöbalken är tänkt att fungera som ett centralt verktyg för att driva igenom miljö- och resurspolitiken och syftar till att lägga grunden för en hållbar samhällsutveckling. Okontrollerade skogsbränder som den aktuella medför stora negativa konsekvenser för miljön, bl.a. genom att de förstör naturen på platsen. Det är med den utgångspunkten som reglerna i miljöbalken ska läsas och tillämpas.

Stora Enso

Stora Enso har anfört i huvudsak följande till grund för sitt bestridande.

Grund för Stora Ensos bestridande

Stora Enso vidgår att bolaget är att se som verksamhetsutövare på det sätt Försäkringsbolagen gjort gällande och att bolaget därmed kan ha ett med andra, här Bergviksbolagen och MB Skog, solidariskt ansvar enligt miljöbalken. Den skada som Försäkringsbolagen yrkar ersättning för utgör dock inte en sådan miljöskada som avses i 32 kap. miljöbalken.

Gnistbildning vid markberedning och förhållandena på platsen

Stora Enso delar uppfattningen att verksamheten som ska bedömas är markberedningen på det aktuella hygget, som var cirka 13 hektar stort. När det kommer till bedömningen av eventuell gnistbildnings regelbundenhet och varaktighet ska hänsyn dock tas till att markberedningen enbart är ett moment i verksamheten i stort på fastigheten, nämligen skogsbruk. Markberedningen av det aktuella området skedde under kort tid, två dagar, och skulle därefter inte komma att ske igen förrän om ca 80 år. Vid den tidpunkt som branden utbröt kvarstod endast en mindre del av arbetet att markbereda området.

Att brand kan uppkomma i samband med markberedning vitsordas. Däremot vitsordas inte påståendet att det vid all markberedning förekommer gnistbildning. Den gnistbildning som kan uppstå vid markberedning är tillfällig och inte på något

sätt frekvent eller regelbunden. Vid markberedning, som är en tillfällig verksamhet, uppkommer gnistbildning sporadiskt och med en oregelbunden och låg frekvens som är helt beroende av yttre och tillfälliga omständigheter som exempelvis förekomsten av sten i marken. Att brand uppkommer genom gnistbildning vid markberedning är mycket ovanligt och är inte att bedöma som en störning i miljöbalkens mening.

Stora Enso förnekar att marken där den i målet aktuella markberedningen skedde var extremt stenig och torr. Den som körde markberedaren gjorde bedömningen att det var lämpligt att bereda marken med harv vid aktuell tidpunkt.

Det finns ett standardiserat sätt att beskriva och registrera olika terrängers svårighet, vilket utarbetats av Stiftelsen Skogsbrukets Forskningsinstitut (Skogforsk). Skogforsk har gett ut en handledning; Terrängtypsschema för skogsbruk, om hur terrängar bör beskrivas och bedömas utifrån ett system som bygger på sju olika faktorer med en egen bokstavskod. Var och en av faktorerna klassificeras utifrån en svårighetsgrad numrerad 1–5, där klass 1 innebär mycket lätta förhållanden och klass 5 betyder svåra förhållanden. Inom skogsbruket använder man klassificeringssystemet för att beskriva markens tillgänglighet för maskiner vid olika tidpunkter på året. Klassificeringen ger också underlag för att välja markberedningsmetod. I målet torde främst den faktor som handlar om ytstruktur (Y) vara intressant, särskilt mot bakgrund av Försäkringsbolagens påstående om hur stenigt det är på den aktuella platsen. Av handledningen framgår att denna faktor bl.a. anger mängden och storleken av hinder i form av sten, block och jordhögar som är minst 10 cm höga samt fördjupningar av viss karaktär.

I det traktdirektiv som avser den aktuella platsen anges att ytstrukturen graderats till klass 3, vilket betyder en ”något ojämn markyta”. Utifrån detta sätt att klassificera

markförhållanden, som är ett gängse sätt, kan konstateras att det var en normal plats. En sådan plats är typiskt sett väl lämpad att markbereda med harv. Normal markfrigång på en skogsmaskin är cirka 60 cm. På mark som graderas till ytstruktur 3 är förekomsten av stenar med en höjd över 60 cm sparsamt förekommande. Det betyder att sannolikheten för att markberedarens bukplåt ska orsaka gnistbildning är låg. Förutom från kontakt mellan bukplåt och mark kan gnistor uppkomma från band eller kedjor på skogsmaskinen eller från redskapen, i det här fallet harvar, som kommer i kontakt med marken. Risken för att band eller kedjor på markberedaren, eller tallriksharvredskapen, ska generera gnistor som är tillräckligt starka för att antända omgivningen är generellt sett liten, oavsett markens stenighet. Det beror på att de gnistor som kan uppstå från dessa delar är så små och kalla – icke potenta – att de normalt inte räcker för att antända vegetationen.

Stora Enso ifrågasätter inte Försäkringsbolagens uppgifter om att det rått eldningsförbud och förekommit varningar om brandrisk vid tidpunkten. Stora Enso ifrågasätter däremot påståendet att marken var extremt torr. Den aktuella trakten är generellt sett inte en torr plats. Inom skogsbruket används så kallade markfuktighetskartor för att visa hur fuktigt ett visst markområde är. Av markfuktighetskartan över trakten där aktuell markberedning ägde rum framgår att fuktiga och något fuktiga partier förekommer rikligt inom aktuellt område. Markfuktighetskartan är daterad den 22 mars 2017. Bedömningen av platsens fuktighet enligt denna klassificering förändras inte över tid. Markfuktighetskartan visar med andra ord även markfuktigheten vid tiden för branden. Trakten har inte varit att betrakta som ett högriskobjekt från brandsynpunkt.

Vilka förhållanden som rådde på platsen vid den aktuella tidpunkten är dessutom utan betydelse, eftersom frågan om brand som uppkommit genom gnistbildning vid markberedning är en ”annan liknande störning” ska prövas utifrån störningen som sådan och inte förhållandena på platsen. Om tillämpligheten av miljöbalken skulle

vara beroende av förhållandena i det enskilda fallet, t.ex. hur stenigt och torrt det varit, skulle stora gränsdragningsproblem uppkomma och förutsebarheten i vad som kan vara en miljöskada minska.

Kan brand genom gnistbildning vid markberedning föranleda ansvar för miljöskada?

Enligt Försäkringsbolagen utgörs den störning som orsakat skadan av brand genom gnistbildning från ett arbetsfordon vid utförande av markberedning. Gnistbildningen har enligt Försäkringsbolagen lett till uppkomst av brand i arbetsfordonets omedelbara närhet som spritt sig okontrollerat till ett stort geografiskt område.

För att 32 kap. miljöbalken ska vara tillämplig krävs att den störning som orsakat skadan ryms i den uppräknade som finns i 32 kap. 3 § miljöbalken. Försäkringsbolagen har därvid gjort gällande att det varit fråga om en brand genom gnistbildning som ryms under begreppet ”annan liknande störning” (punkt 8). Stora Enso bestrider att det är fråga om en sådan annan liknande störning som avses i nämnda punkt. För det första är den påstådda störningen, branden, i väsentliga hänseenden helt olik de störningar som bestämmelsen omfattar. För det andra har det inte varit fråga om någon regelbunden eller varaktig gnistbildning. Att gnistor i sig kan vara en immission är irrelevant för prövningen i förevarande mål, där brand som påstås ha uppkommit genom gnistbildning är den störning som görs gällande.

Av Högsta domstolens avgörande NJA 2007 s. 663 framgår att en förutsättning för att en störning ska kunna hänföras till kategorin ”annan liknande störning” och föranleda strikt skadeståndsansvar är att det är fråga om en störning som är liknande dem i de föregående punkterna 1-7. Karaktäristiskt och gemensamt för de störningar som anges i dessa punkter är att de genereras i verksamheten och sprider sig till omgivningen för att där orsaka skada. Exempel på störningar som kan hänföras till

punkten 8 är spridning av bakterier, virus samt olika smittämnen som kan ge ekologiska återverkningar. Obehag av insekter, fåglar och djur kan också räknas hit. Brand som sprider sig från en fastighet till en annan är inte en sådan liknande störning annat än i det undantagsfall som Högsta domstolen har öppnat för i sitt avgörande.

Det är i sammanhanget viktigt att beakta vilka konsekvenser det skulle få för skogs- näringen och andra verksamheter om man sträcker ut ansvaret enligt punkten 8 till att omfatta brand som uppkommit genom gnistbildning. Gnistbildning av liknande slag förekommer inom skogsnäringen även vid t.ex. skotning och avverkning. Gnistor av likartat slag kan också uppkomma vid t.ex. harvning av jordbruksmark.

Försäkringsbolagen

Försäkringsbolagen har genmält i huvudsak följande.

Det görs inte gällande att platsen har varit olämplig för markberedning. Det vidhålls dock att det aktuella hygget är tillräckligt stenigt för att det ska uppkomma gnist- bildning vid markberedning. Det framgår inte om poängen tre av fem i traktdirek- tivt avser det aktuella hygget eller hela området. Förhållandena på platsen, t.ex. hur torrt och stenigt det är, har betydelse för hur stor risken är för att brand genom gnistbildning ska uppkomma vid markberedning. Stora Ensos påstående att gnist- bildning är sporadisk och uppkommer relativt sällan vid markberedning är inte korrekt. Gnistor uppkommer när metall slår mot sten. Svensk skogsmark är i princip alltid bemängd med sten. Gnistbildning vid markberedning är således ofrånkomlig. Däremot kan antändningen i viss mån vara begränsad beroende på att marken vanligtvis inte är tillräckligt torr för att antändas, samt då riskmedvetna och ansvariga bolag/personer undviker markberedning när marken är uttorkad.

Vad gäller Högsta domstolens uttalanden i NJA 2007 s. 663 ska det framhållas att de inte kan läsas som att det enbart är gnistor från en industri som kan omfattas av ett strikt miljöansvar. Att gnistor kan ha kommit från en industri är enbart en exemplifiering och kan inte tolkas på något annat sätt.

Uttrycket ”varaktig” gnistbildning kan i viss mån uppfattas som motsägelsefullt då gnistor till sin natur är en snabb tillfällig urladdning. Uttrycket måste därför läsas som att något som leder till upprepad gnistbildning utgör en störning i miljöbalkens mening. Vid markberedning förekommer gnistor av viss frekvens, vilket bl.a. framgår av Räddningsverkets rapport om arbete med skogsmaskiner som orsak till skogsbränder. Markberedaren körs kontinuerligt och är därmed en regelbunden verksamhet. Frekvensen i kombination med att markberedning är en regelbunden verksamhet, om än inte på samma geografiska plats, innebär att varaktig gnistbildning är för handen.

Oaktat Högsta domstolens uttalande och vad som framförts ovan torde det dock inte föreligga något krav på varaktighet. Varaktighet är inte en faktor av betydelse för flertalet av de störningar som räknas upp i 32 kap. 3 § miljöbalken. Dessa störningar är snarare av tillfällig karaktär. Av BBs kommentar till miljöbalken framgår att gnistor, utan någon begränsning till varaktiga gnistor, kan utgöra störningar i enlighet med 32 kap. 3 § miljöbalken. Försäkringsbolagen anser därför att kravet på störning i miljöbalkens mening är uppfyllt oavsett om gnistbildningen varit varaktig eller inte.

UTREDNING OCH BEVISNING I MELLANDOMSFRÅGAN

Försäkringsbolagen har till stöd för sin talan i denna del åberopat förhör med vittnet MS och de privata sakkunniga JS, CO och TR. Samtliga sakkunniga har upprättat sakkunnigutlåtanden som de hänfört sig till under förhören. Försäkringsbolagen har som skriftlig bevisning

åberopat en rapport från Myndigheten för samhällsskydd och beredskap; Arbete med skogsmaskiner som orsak till skogsbränder, en rapport från Räddningsverket; Skogsbrandssläckning, information från Räddningsverket om åtgärder för att förebygga skogsbränder och ett fotografi utvisande platsen där branden bedöms ha startat. Försäkringsbolagen har vidare som bevisning spelat upp en film inspelad nattetid utvisande markberedning och den gnistbildning som därvid kan uppkomma. Ytterligare en film, inspelad under dagtid, har spelats upp sakframställningsvis. Försäkringsbolagen har också sakframställningsvis företett vissa kartor och ett fotografi avseende ett sotmoln från branden som dragit in över Falun. Bolagen har vidare presenterat vissa fakta och nyckeltal för skogsnäringen i Sverige. Slutligen har Försäkringsbolagen gett in och hänfört sig till ett rättsutlåtande från Mårten Schultz jämte e-postkonversation med BB.

Stora Enso har till stöd för sin talan i denna del åberopat förhör med vittnet NP och de privata sakkunniga JF och JS. De sakkunniga har upprättat sakkunnigutlåtanden som de hänfört sig till under förhören. Stora Enso har som skriftlig bevisning åberopat en handledning från Skogsforsk; Terrängtyps-schema för skogsarbete, upprättat trakttdirektiv för det aktuella området och en markfuktighetskarta över den aktuella trakten (utdrag ur Bergvik Skogs bestånds-register). Sakframställningsvis har Stora Enso spelat upp två filmer, dels en film utvisande hur Stora Enso menar att Försäkringsbolagen har redigerat av dem åberopad film genom att klippa den och spela upp vissa sekvenser i ”slow-motion”, dels en film som enligt Stora Enso utgör en mer realistisk skildring av hur mark-beredning går till. Stora Enso har också sakframställningsvis hänfört sig till avtalet med MB Skog jämte till detta avtal fogade bilagor. Även Försäkringsbolagen har kommenterat avtalet.

Som framgår ovan har syn hållits på platsen. Synen har begärts av Försäkringsbolagen i syfte att visa att marken på platsen där branden startade är tillräckligt

stenig för att det ska uppkomma gnistbildning vid markberedning samt att ge rätten ett allmänt intryck av platsen och brandområdet.

DOMSKÄL

Allmänt om 32 kap. 3 § första stycket 8 miljöbalken (annan liknande störning)

Bestämmelserna i 32 kap. miljöbalken motsvarar väsentligen 1–11 §§ miljöskadelagen (1986:225), som i sin tur delvis motsvarade skadeståndsreglerna i tidigare miljöskyddslagen. Då huvudsakligen redaktionella ändringar gjorts i förhållande till miljöskadelagen hänvisas i förarbetena till miljöbalken till förarbetena till miljöskadelagen (se prop. 1997/98 del 2 s. 340 f och prop. 1985/86:83).

De i 32 kap. miljöbalken angivna skadeståndsreglerna innebär ett strikt ansvar eller, i vissa fall, ett strängare ansvar för vållande än skadeståndslagen föreskriver.

Utgångspunkten för regelverket får anses vara att den som orsakar miljöskador ska ersätta dem. För att kapitlets regler alls ska bli tillämpliga krävs följande. Orsaken till skadan ska vara en verksamhet och denna ska utövas på en fastighet. För att skadeståndsskyldighet ska inträda krävs vidare att verksamheten har orsakat skada i sin omgivning. Vad angår avgränsningen mot området för verksamheten är fastighetsgränsen inte avgörande; också skada som en verksamhet orsakar på en annan del av den fastighet där den bedrivs kan anses ha inträffat i omgivningen och falla under miljöbalkens skadeståndsregler. Däremot faller skador på själva verksamhetsområdet utanför ansvaret. Slutligen gäller miljöbalkens skadeståndsregler bara vid vissa typer av störningar. Vilka störningar som omfattas framgår av bestämmelserna i 32 kap. 3-5 a §§ miljöbalken. I 32 kap. 3 § första stycket räknas vissa typiska miljöstörningar, traditionellt kallade immissioner, upp. Skadestånd ska enligt denna bestämmelse betalas för skador genom förorening av vattenområden och grundvatten, ändring av grundvattennivån, luftförorening, markförorening, buller och skakning eller annan liknande störning (se prop. 1997/98:45 del 2 s. 341, jfr prop. 1985/86:83 s. 43 f). De störningar som anges i punkterna 1-2 och 4-7 utgör

s.k. immissioner i vid bemärkelse, dvs. de medför antingen en tillfällig, varaktig eller regelmässigt återkommande skadlig inverkan på omgivningen. Det saknar betydelse om störningens förlopp varit långsamt eller hastigt.

Nu aktuellt mål gäller frågan om brand genom gnistbildning vid markberedning omfattas av begreppet annan liknande störning enligt 32 kap. 3 § första stycket 8 miljöbalken.

Punkten 8 ”annan liknande störning” ger en allmän bestämmelse som möjliggör att 32 kap. tillämpas även på andra störningar än de tidigare uppräknade. Redan bestämmelsens ordalydelse innefattar en begränsning i det att inte varje skada som en verksamhet på en fastighet orsakat i sin omgivning medför ansvar, utan skadan ska ha orsakats av en störning som ska vara liknande dem i de föregående punkterna. Det är härvid en allmän princip att en störning ska ha varit en påräknelig följd av den verksamhet som förorsakat den för att den ska vara skadeståndsgrundande (jfr NJA 1996 s. 634 och NJA 2007 s. 663).

I miljöskyddslagens och miljöskadelagens motiv förekommer en lång lista på störningar som på detta vis kan jämföras med de förut angivna. Exempel som nämns är spridning av bakterier, virus och olika smittämnen som kan ge ekologiska återverkningar, obehag av insekter (t.ex. bin), fåglar och råttor, gnistor, hetta, köld, starkt ljussken, översvämningsskador till följd av utsläpp av avloppsvatten i ett vattendrag, estetiska störningar – förfölning av landskapsbilden eller av utsikt i övrigt – och psykiska immissioner, t.ex. påverkan av fastighetsvärdet till följd av den oro folk kan känna på grund av närheten till en farlig industri. Enligt Högsta domstolens avgörande NJA 1996 s. 634 kan hit också räknas gatuarbete där avspärrningsanordningar försvårar tillträde till en affärslokal (se BB m.fl., Kommentaren till 32 kap. 3 § miljöbalken, Zeteo).

Då det är talrika störningstyper som kan bli aktuella i sammanhanget – inte bara typiska varaktiga immissioner, såsom föroreningar och buller, utan också hastiga händelseförlopp, såsom plötsliga utströmningar av gas – är det lättare att ange sådan påverkan på omgivningen som inte ska bedömas enligt paragrafen. Det torde normalt gälla skador genom brand som sprider sig från en fastighet till en annan. I Miljöskadeutredningens betänkande Ersättning för miljöskador, vilket betänkande låg till grund för miljöskadelagen, förs ett resonemang kring vilka skador som faller utanför begreppet "andra sådana störningar" i miljöskyddslagen. Därvid uttalas bl.a. följande. Skada genom brand som sprider sig från en fastighet till en annan kan normalt inte anses jämförbar med de särskilt nämnda immissionsskadorna; lika litet som enligt gällande rätt faller brandskador under det lagreglerade strikta ansvaret, fränsett om branden uppkommer genom mera varaktig gnistbildning exempelvis från en industri (se SOU 1983:7 s. 250 f). Även översvämningsskador på grund av riklig nederbörd eller andra förhållanden som fastighetsägaren inte kontrollerar har ansetts falla utanför tillämpningsområdet för punkten 8. Detsamma gäller skador genom ras, som beror på grundförhållanden på närliggande fastigheter, såvida inte någon av de särskilt angivna störningarna medverkat, t.ex. skakningar genom markarbeten (se BB m.fl., Kommentar till 32 kap. 3 § miljöbalken, Zeteo, och BB, skadestånd för miljöskada, 2011).

Motivuttalandena om brand har bekräftats genom rättsfallet NJA 2007 s. 663. Rättsfallet rörde brand till följd av en explosion i en fabrik där glas tillverkades med hjälp av en gasol driven ugn. Av polisens brandorsaksutredning framgick bl.a. att utläckande gasol i industrilokalen orsakat en explosion varvid lokalen totalförstörts och en brand uppstått och spritt sig, varvid intilliggande industribyggnad antänts. Ytterligare byggnader i närheten fick omfattande skador. Försäkringsbolaget som meddelat brandförsäkringen förde regresstalan mot fabriken innehavare (T), under åberopande av bl.a. regeln om annan liknande störning.

I avgörandet konstaterar Högsta domstolen att det förhållandet att brand som sprider sig från en fastighet till en annan inte traditionellt har ansetts föranleda skadeståndsansvar torde sammanhånga bl.a. med att händelseförloppet vid en brand har ansetts på ett avgörande sätt skilja sig från sådana störningar som brukar hänföras till immissioner. Vidare slås fast att skador genom brand normalt inte bör omfattas av det strikta skadeståndsansvaret enligt nuvarande miljöbalken. Högsta domstolen fann således att de skador som explosionen orsakade genom att brand spred sig till omgivningen inte utgjorde en sådan störning som avses i 32 kap. 3 § första stycket 8 miljöbalken. Enligt Högsta domstolen skulle dock brand kunna anses vara en sådan annan liknande störning om branden uppkommit genom mer varaktig gnistbildning exempelvis från en industri. I vilka situationer detta undantag skulle kunna vara tillämpligt har inte utvecklats närmare.

Samma uppfattning synes gälla i doktrinen. BB har t.ex. uttryckt att det som framför allt faller utanför miljöbalkens regler tycks vara vissa hastiga händelseförlopp, som när en brand sprider sig från en fastighet till annan, när en explosion i en inte särskilt explosionsfarlig verksamhet medför att föremål kastas ut i omgivningen. Som förut nämnts har skada genom brand som sprider sig till en grannfastighet ansetts falla utanför miljöskadelagens regler. Det gäller ju här ett hastigt skadeförlopp som skiljer sig från de typiska immissionerna; att ålägga en fastighetsägare ett ansvar oberoende av vållande redan på den grund att branden uppkommer på hans fastighet torde ha ansetts väl strängt. Läget blir emellertid ett annat om branden uppkommit på grund av särskilt brandfarlig verksamhet på fastigheten, t.ex. sådan som medför speciell explosionsrisk (se BB, Festskrift till U K. N, 1999, s. 23 f och BB, Skadestånd för miljöskada, s. 38 f).

Gnistbildning vid markberedning och förhållandena på platsen

Det är i målet ostridigt att det vid markberedning uppkommer gnistbildning, framför allt när metall på markberedaren slår mot sten, t.ex. markberedarens band, kedjor eller harvredskap och maskinens bukplåt. Det är vidare genom de sakkunniga som har hörts i målet utrett att omfattningen av gnistbildningen är beroende av förhållandena på platsen, framför allt av hur stenig marken är.

Av det traktdirektiv som åberopats framgår att ytstrukturen på den aktuella platsen har graderats till klass 3. Att detta varit en korrekt gradering vinner stöd av de uppgifter som vittnet NP har lämnat. Det vinner också stöd av de iakttagelser som mark- och miljödomstolen har gjort vid syn på platsen. Det är således klarlagt att det i marken på den aktuella platsen fanns en hel del sten men att större stenar, med en diameter om 50-60 cm eller större, förekom sparsamt. Med hänsyn till den relativt rikliga förekomsten av sten får det enligt mark- och miljödomstolen anses utrett att gnistbildning i och för sig förekommit vid mark-beredningen på platsen. I vilken mån dessa gnistor kunnat ge upphov till brand med spridning i sin omgivning beror dock bl.a. på hur kraftfulla/potenta gnistorna varit, dvs. vilket energiinnehåll de haft, och hur torrt det varit i marken vid tidpunkten, vilket domstolen återkommer till nedan.

Mark- och miljödomstolen har också vid syn på platsen kunnat konstatera att det hygge där branden bröt ut är omväxlande torrt och fuktigt, bl.a. finns det i närheten av brandplatsen en vattenmättad sänka, ett s.k. surdråg, men också steniga torra partier. Enligt domstolen synes den av Stora Enso åberopade markfuktighetskartan stämma väl överens med förhållandena på platsen. Att det vid tidpunkten för branden varit torrt och rätt eldningsförbud samt att det utfärdats flera varningar om brandrisk i området är ostridigt.

Kan brand genom gnistbildning vid markberedning föranleda ansvar för miljöskada?

Enligt mark- och miljödomstolen är den i målet aktuella verksamheten markberedning på den aktuella fastigheten. Markberedningen har i sig varit en kontinuerlig verksamhet även om den varit av tillfällig karaktär – endast pågått under ett par dagar på fastigheten. Maskinen som markberedningen har utförts med har under denna tidsperiod varit knuten till fastigheten. Enligt mark- och miljödomstolen är verksamheten därmed en sådan verksamhet som kan omfattas av miljöbalkens skadeståndsregler.

De gnistor som uppkommer vid markberedning är till sin spridning begränsade till en plats i direkt anslutning till markberedaren. Den skadliga inverkan på omgivningen är inte gnistorna i sig utan den brand som gnistorna eventuellt utvecklar. Den störning som mark- och miljödomstolen har att bedöma är således brand.

Fråga är då om brand genom gnistbildning vid markberedning kan anses vara en sådan annan liknande störning som faller in under 32 kap. 3 § första stycket 8 miljöbalken.

Som framgår av ovan redovisade motivuttalanden och Högsta domstolens avgörande NJA 2007 s. 663 anses skada genom brand som sprider sig mellan fastigheter normalt sett falla utanför miljöskadelagens och miljöbalkens skadeståndsregler. Det undantag som ansetts föreligga, där brand skulle kunna medföra skadeståndsskyldighet enligt miljöbalken, är om branden uppkommit genom mer varaktig gnistbildning från exempelvis en industri.

I målet är det ännu inte klarlagt vad orsaken till branden varit. Inte heller är det klarlagt i vilken utsträckning det faktiskt har förekommit gnistbildning vid utförd

markberedning på platsen. Genom i målet framlagd bevisning är det däremot utrett att det vid markberedning på stenig skogsmark, som den i målet aktuella, återkommande uppkommer gnistor och att de i huvudsak uppstår när harvbladen slår mot sten. Som redovisats ovan kan gnistor uppkomma också på andra sätt, t.ex. när markberedarens bukplåt slår emot större stenar.

Enligt mark- och miljödomstolen är det inte visat att den gnistbildning som uppkommer vid markberedning är så varaktig eller regelbunden att den kan jämföras med den som uppkommer i industriell verksamhet, exempelvis vid svetsning där gnistbildningen är omfattande och koncentrerad även vid arbeten under kortare tid. Genom den utredning som har lagts fram av Försäkringsbolagen är det vidare inte klarlagt i vilken utsträckning de gnistor som uppkommer vid markberedning med harv är tillräckligt kraftfulla för att normalt sett orsaka brand som kan sprida sig utanför verksamhetsområdet. Av förhöret med sakkunnige JS framgår att många bränder släcks eller upphör av sig själva. Enligt honom är de flesta gnistor små och av sådan karaktär att de slocknar snabbt. Detta bekräftas av övrig utredning i målet, bl.a. de uppgifter som JS har lämnat. Enligt JS måste det vidare vara ganska torr mark i djupet för att gnistor ska antända marken. Också av utredningen i övrigt följer att avgörande för hur händelseförloppet utvecklar sig – om brand uppkommer till följd av gnistorna och om och hur branden sprider sig – är de yttre förhållandena, t.ex. väderförhållandena, hur torrt eller blött det varit på den aktuella platsen och hur markberedaren har framförts. De yttre förhållandena i det enskilda fallet kan enligt domstolens bedömning inte vara avgörande för frågan om en störning ska anses grunda ansvar för miljöskada.

Genom den skriftliga och muntliga bevisning som Försäkringsbolagen har åberopat framgår att det varje år uppkommer ett inte obetydligt antal skogsbränder orsakade av skogsmaskiner, varav flera vid markberedning. Av Myndighetens för samhällsskydd och beredskap skriftligt Arbete med skogsmaskiner som orsak till

skogsbränder framgår t.ex. att det under åren 1998-2013 till räddningstjänsten kommit in larm om 413 skogsbränder, eller i genomsnitt 26 bränder per år, där brandorsaken bedömts vara relaterad till användning av en skogsmaskin av något slag. Vidare framgår det av Räddningsverkets information om åtgärder för att förebygga skogsbränder att det under åren 2001-2003 inträffade cirka 4 800, 6 400 respektive 4 700 bränder i vegetationen, varav 480, 920 respektive 840 i produktiv skogsmark. Orsaken till bränderna har i tre till fem procent av fallen bedömts vara gnistor, värmeöverföring eller tekniska fel. De siffror som lagts fram rörande inträffade skogsbränder till följd av arbete med skogsmaskiner måste dock jämföras med omfattningen av den markberedning som sker i Sverige varje år. Av det sakkunnigutlåtande som JF lämnat framgår att 160 000-180 000 hektar markbereds årligen i landet och att ungefär 60 % av sagda areal, cirka 20 000 objekt, markbereds genom harvning varje år. Enligt domstolen talar de redovisade siffrorna för att det inte är särskilt vanligt att gnistbildning vid markberedning orsakar bränder som sprider sig utanför verksamhetsområdet. Även förhållandena i aktuellt fall talar i någon mån för en sådan slutsats. I aktuellt fall hade markberedning med harv vid tidpunkten för branden pågått under cirka en och en halv av beräknade två dagar utan att det, såvitt framkommit i målet, uppkommit gnistor som orsakat brand.

Sammantaget gör mark- och miljödomstolen bedömningen att den gnistbildning som uppkommer vid markberedning inte har visats vara så återkommande, omfattande eller kraftfull att den mer regelmässigt kan förväntas orsaka brand och den kan inte heller jämföras med den som kan uppstå vid en industri. Vid denna bedömning bör inte brand orsakad av gnistbildning vid markberedning undantas från huvudregeln om att spridning av brand från en fastighet till en annan faller utanför miljöbalkens strikta skadeståndsansvar. Brand orsakad på detta sätt ska alltså inte anses vara en sådan annan liknande störning som avses i 32 kap. 3 § första stycket 8 miljöbalken. Det förhållandet att det vid tidpunkten för branden var

mycket torrt i området och att det kan ha förekommit mindre varsamma överväganden beträffande vilka försiktighetsåtgärder som skulle vidtas, t.ex. om brandvakt skulle anlitas vid markberedningen, utgör inte skäl att göra någon annan bedömning. Avgörande för bedömningen är om störningen, brand uppkommen på aktuellt sätt, i sig är liknande dem i bestämmelsens punkt 1-7.

Enligt mark- och miljödomstolen är 32 kap. 3 § miljöbalken således inte tillämplig i detta fall, utan Försäkringsbolagens mellandomsyrkande ska lämnas utan bifall. Den fråga som prövas genom mellandomen ska därmed besvaras nekande.

Ska mellandomen få överklagas eller inte?

Med hänsyn till målets omfattning och den prövade frågans betydelse för målet i övrigt är omständigheterna sådana att mellandomen bör få överklagas särskilt. Målet i övrigt ska i avvaktan på att mellandomen vinner laga kraft förklaras vilande.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (DV 425)

Överklagande senast den 20 november 2017.

Liselotte Rågmark

Elisabet Wass Löfstedt

Annika Billstein Andersson

I domstolens avgörande har deltagit chefsrådmannen Liselotte Rågmark, ordförande, rådmannen Elisabet Wass Löfstedt, referent, tekniska rådet Annika Billstein Andersson och den särskilda ledamoten Carl-Johan Alfthan.